

ARAP EDEBİYATINDA İLK MODERN ÖYKÜ

Muhammed Teymûr (1892-1921): Modern Arap öykücülüğü, ilk öyküsü olan fi'l-Kitâr ("Trende", 1917)'la birlikte doğdu. Berlin'e tıp tahsili için gitti. Hukuk tahsili için Paris'e geçti. Paris'te üniversite eğitiminden daha çok edebiyatla ilgilendi. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Mısır'a döndü. Bir süre gazetecilik yaptı. Çevresinde olan bitene önem verdi. Edebî malzemesini çevresinden topladı. Öykülerinde konu olarak çiftçiler ve sıkıntıları, memurlar ve yolsuzluklarını, kadın ve problemlerini işledi. Genel olarak Fransız edebiyatından, özel olarak Maupassant'dan etkilendi. Ölümünden sonra öyküleri Mâ Terâhu'l-'Uyûn ("Gözün Gördükleri", 1964) adıyla bir koleksiyonda toplanarak yayımlandı.

TRENDE

(1)

Muhammed Teymûr

ÇEV. MUSA YILDIZ

Pırl pırl bir sabah, hüzünlü kalbin karanlıklarını aydınlatıp, ihtiyara gençliğini geri veriyordu. Tatlı bir rüzgâr gönülleri canlandırıp, ruhun kederini gideriyordu. Bahçede ağaçlar sağa sola sallayarak adeta sabahın gelişine dans ediyorlardı. İnsanlar, çalışma aşkı içlerinde depresyone yolda yürüyorlardı. Ben ise üzgün bir halde pencereden tabiatın güzelliğini seyrediyordum, kendi kendime üzüntümün sırlarını sorguluyordum, bir sonuca varamıyordum. Musset⁽²⁾'in divanını alıp okumaya çalıştım, ama başaramadım. Kitabı masanın üzerine atarak bir koltuğa oturdum. Zamanın pençesi arasındaki bir

av gibi düşünceye daldım.

Bir süre düşünür halde kaldım. Sonra ayağa kalktım, bastonumu aldım ve evden ayrıldım. Ayaklarımın beni nereye götürdüğünü bilmeksizin Bâbu'l-Hadîd istasyonuna varıncaya kadar yürüdüm. Orada da bir süre düşüncelerimle baş başa kaldım. Sonra kendimi rahatlatmak için yolculuk yapmayı düşündüm. İkinci mevki bir bilet aldım ve kasabaya giden tren, bütün günümü orada geçirmek üzere bindim.

Kompartımanlardan birinin cam kenarına oturdum. Orada benden başka kimse yoktu. Ye-

rime oturur oturmaz gazete satıcısının kulaklarını çınlatan Vâdî'n-Nîl, el-Ehrâm, el-Mukat-tam diyen sesini duydum. Birisini aldım. Tam okumaya niyetlendim ki kompartımanın kapısı açıldı ve içeriye esmer tenli, uzun boylu, ince yapılı, gür sakallı sarıklı bir hoca girdi. Göz kapakları tembellikten kapanmaktaydı. Hâlâ uykusundan uyanmamış gibiydi. Yakınıma oturdu. Oturağın üzerine bağdaş kurmadan önce kırmızı ayakkabılarını çıkardı. Sonra küçük bir çocuğa örtü olabilecek kırmızı mendiliyle dudaklarını silerek üç kere yere tükür-

dü. Daha sonra cebinden yüz birlik tesbihini çıkararak Allah'ın, Hz. Peygamberin, sahabenin ve salih velilerin isimlerini tekrarlamaya başladı. Bakışımı ondan çevirdiğimde birden yanıma nereden girdiğini anlayamadığım bir genç gördüm. Herhalde hocayı izleyişim genç ne zaman girdiğini görmemi engellemiş olmalıydı.

Gence baktım; imtihanlarını bitirmiş, ailesi ve yakınlarıyla tatilini geçirmek üzere kasabasına dönen taşralı bir öğrenci olduğunu düşündüm. O da bana baktı. Sonra çantasından halk hikâyeleri türünden bir kitap çıkardı. Gözünü benden ve hocadan çevirdikten sonra okumaya koyuldu. Dördüncü bir yolcunun aramıza katılmasından önce trenin hareket etmesini dileyerek saatime baktım. Tam o sırada temiz görünümlü, şık giyimli bir beyefendi kompartımana girdi. Kibirli kibirli, turp ve acı bakla satıcılarından duyduğum türküyü söyleyerek yürüyordu. Beyefendi oturdu ve selâm verdikten sonra bacak bacak üstüne atıp gülümsedi. Tanımadığımız bir insanın selâmını aldığımız gibi selâmına da karşılık verdik.

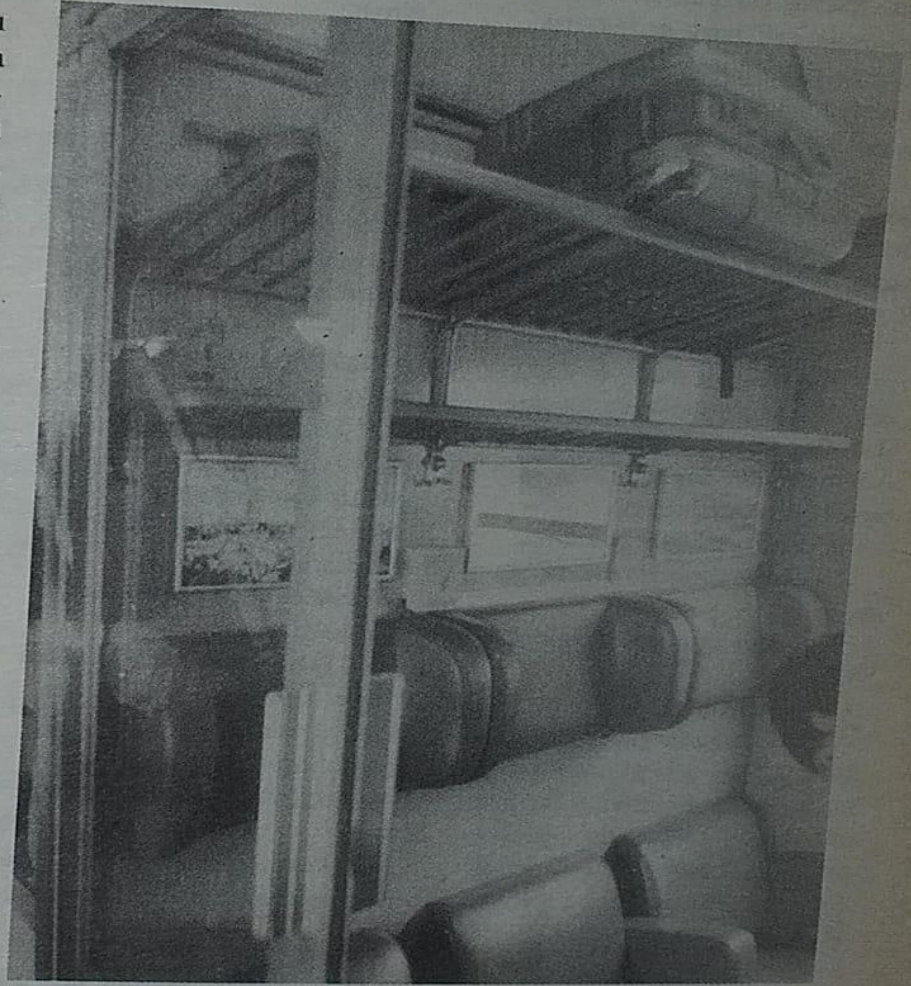
Kompartımanı sessizlik kapladı. Öğrenci hikâyesini okuyor, hoca kendinden geçmiş bir halde tespihini çekiyor, beyefendi bir elbiselerine bir yolculara bakıyordu. Ben de beşinci bir yolcunun aramıza katılmasından önce trenin hareket etmesini bekleyerek Vâdî'n-Nîl gazetesini okuyordum.

Sanki birisinin gelişini bekler gibi bir süre sessiz kaldık. Derken kapı açıldı ve altmışlarında, kırmızı suratlı, parlak gözlü, teninin renginden aslen Çerkez olduğu anlaşılan bir yaşlı içeri süzüldü. Elinde eski plüskü bir şemsiye tutuyordu. Fesinin kenarı aklarına dek iniyordu. Önüne oturdu. Yolcu dostlarının yüzlerini nereden gelip nereye gittiklerini sorarçasına süzüyordu. Sonra trenin kalkış düdüğünü duyduk. Biraz

sonra tren içindekilerin gidecekleri yöne doğru hareket etti.

Tren yola koyuldu. Biz ise tek bir kelime etmeden Şubrâ⁽³⁾ istasyonuna yaklaşıncaya kadar oturduk. Birden Çerkez gözlerini bana dikerek baktı ve:

— Yeni haberler var mı beyefendi? dedi.

Gazeteyi elimde tutarak:

— Bugünkü haberlerde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitimin yaygınlaştırılması ve okuma yazma seferberliği haberi dışında dikkat çekici bir şey yok...

Adam tamamlamama fırsat vermeden, izin almadan gazeteyi elimden kaptı ve gözüne ilk çarpan haberleri okumaya başladı. Çerkezlerin sinirini herkesten çok iyi bildiğim için yaptığı beni şaşırtmadı. Çünkü ben Çerkezlerin öfkesini herkesten daha iyi bilirim. Biraz sonra tren Şubrâ istasyonuna vardı. Trene iri yarı, pala bıyık-

lı, basık burunlu, yüzünde çiçek hastalığı izleri taşıyan Kalyûb⁽⁴⁾ muhtarlarından biri bindi. Dış görünüşünden kaba ve cahil biri olduğu anlaşıyordu. Fatıha suresini ve Hz. Peygamber'e salavat okuduktan sonra yanıma oturdu. Sonra tren Kalyûb'a doğru yola koyuldu.

Çerkez bir süre gazete okumaya devam etti. Sonra canı sıkılarak gazeteyi buruşturup yere attı:

— Eğitimi yaygınlaştırmak ve okuma-yazma seferberliği yapmak istiyorlar ki çiftçi efendilerinin seviyesine ulaşsın. Büyük bir cinayet işlediklerinin farkında değiller mi? dedi.

Gazeteyi yerden aldım ve dedim ki:

— Hangi cinayet?

— Sen henüz gençsin. Çiftçinin eğitimi için yararlı olan tedaviyi bilmezsin.

— Hangi tedaviyi kastedi-

yorsun? Yoksa eğitimden daha faydalı bir tedavi mi var?

Çerkez kaşlarını çatı ve kızgın bir ses tonuyla:

— Bir tedavi daha var...

— Nedir o?

Hocayı uykusundan uyandıracak kadar bağırarak:

— Kırbaç!.. Kırbaç hükümete maddî bir yük getirmez. Eğitimse çok para gerektirir. Unutma çiftçi ancak dayağa boyun eğer. Çünkü beşikten mezar kadar dayağa alışmıştır o.

Çerkeze cevap vermek istedim. Ama sağolsun muhtar beni cevap verme zahmetinden kurtardı. Soğuk bir tebessümle Çerkeze:

— Doğru dedin beyim, doğru dedin. Köyde oturuyor olsaydın, bundan daha çoğunu derdin. Biz onları dizginleyip suç işlemelerine engel olmak için neler çekiyoruz neler.

Çerkez şüpheyle bakarak:

— Zât-ı âliniz köyde mi oturuyorlar?

— Ben orada doğdum beyim.

— Maşallah!

Bu konuşma geçerken hoca horluyordu. Şık giyimli beyefendi de bir elbiselerine bir bize bakıyor ve gülüyordu. Öğrencinin ise yüzünde tiksinti vardı. Defalarca konuşmaya çalıştı, utancı ve yaşının küçüklüğü buna mâni oldu.

Çerkezin söylediklerine karşılıksız sessiz kalamayarak ona:

— Beyim, çiftçi de bizim gibi insandır. İnsanın insan olan kardeşine iyi davranmaması haramdır, dedim.

Sanki muhtar kendisine hitap etmişim gibi bana dönerek:

— Ben çiftçileri herkesten daha iyi bilirim. Bin nüfuslu bir yerde muhtar olmam benim için bir şereftir. Eğer çiftçilerin durumları üzerinde durmak istersen sana cevap vereyim. Beyefendi, çiftçi ancak dayaktan anlar. Çerkezi göstererek, bey haklıydı sözlerinde.

Çerkez alaylı bir gülümsemeyle:

— "Sana işin erbabından

başkası haber veremez." (5)

Öğrenci sinirinden köpürüyordu. Sessiz kalmaya dayanamadı, titreyerek:

— Ey muhtar hazretleri! Çiftçi...

Muhtar sözünü keserek:

— Saygıdeğer beyefendi diye hitap et. Çünkü ben yirmi yıl önce ikinci dereceyi aldım.

Öğrenci:

— Muhtar hazretleri, çiftçi emirlerinize ancak dayakla boyun eğer. Çünkü siz onu bundan başkasına alıştırmadınız ki. Eğer onlara iyi davransaydınız onun da sizinle omuz omuza ve size yardımcı olan bir kardeş olduğunu görürdünüz. Ama ne yazık ki siz ona kötü davrandınız. O da sizin kötülüklerinizden kurtulmak için size zarar vermeye yöneldi. Çiftçi olduğunuz halde çiftçi kardeşlerinize kötülük yapmanız beni çok şaşırtıyor.

Muhtar başını salladı ve Çerkeze bakarak:

— İşte eğitimin sonuçları.

Çerkez:

— Uyudu, kalktı ve kendini kaymakam sandı.

Şık giyimli beyefendi kahkaha attı, alkışladı ve öğrenciye:

— Bravo efendi! Bravo! Bravo!

Çerkez avurtları şişmiş ve zor nefes alır bir halde ona baktı ve:

— Sen de kim oluyorsun?

— Şansın ve eğlencenin öğluyum.

Peşi peşine kahkahalar attı.

Çerkezin dağarcığında söyleyecek bir şey kalmadı. Bir yere, bir hocanın cüppesine ve bir de muhtarın ayakkabısına tükürerek bağırdı:

— Edepsiz çiftçi.

Sonra sustu, oradakiler de sustu. Eğer muhtar hocaya dönerek şöyle demeseydi fırtına dinliyordu:

— Sen en iyi hüküm veren sin efendim. Bu sorun hakkında bize de bir hakemlik yapın.

Hoca kafasını salladı. Hafif öksürüp yere tükürerek:

— Allah (C.C.) izniyle hüküm vereceğim sorun nedir?

— Çiftçi için eğitim mi yoksa dayak mı daha faydalıdır?

Hoca:

— Bismillahirrahmanirrahim, "Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik." (6) Peygamber (S.A.V.) "Alt tabakadan insanların çocuklarına ilim öğretmeyin" buyurdu.

Hoca miskinliğine döndü, şaşkın bir halde gözlerini yumdu. Öğrenci gülerек:

— Bu dediğin doğru değil. Fakirlerle zenginler arasında iyi ahlâklı insanlar olabileceği gibi düşük seviyeliler de vardır.

Bunun üzerine hoca uykusundan uyanarak:

— Yazık. O anlaşılmasa dili öğrendiğiniz gün ahlâkınız bozuldu. Dininizin emirlerini unuttunuz. Bazılarınız gösterişe kapıldı, azdı, büyüklendi ve yaratanın varlığını inkâr etti.

Çerkez ve muhtar:

— Helâl olsun hoca! diye bağırdılar.

Çerkez:

— Çocuk babasıyla birlikte yemek yemeye korkardı. Bugün ise ona küfrediyor ve onu dövmeye kalkışıyor.

Muhtar:

— Çocuk halasının yüzünü görmezdi. Şimdi ise kardeşinin karısıyla bir arada oturuyor.

Tren Kalyûb'da durdu. Herkese selâm vererek ayrıldım. Kasabaya doğru yola koyuldum. Kulağımda kalan konuşmaların uğultusunun çokluğundan yeşillikler arasında giden trenin sesini ve düdüğünü neredeyse duyamıyordum.

(1) Doktor Tâhir Ahmed Mek-kî'nin el-Kissatu'l-kasîra adlı kitabının 108-113. sayfaları arasındaki fi'l-Kitâr adlı öykünün Arapça aslından çevirisidir.

(2) Alfred de Musset (1810-1857): Fransız şair, tiyatro yazarı ve romancı.

(3) Kahire dışında bir yerleşim merkezi.

(4) Kahire'ye yaklaşık altmış kilometre uzaklıkta kuzeyde bir şehir.

(5) Fatır suresi, ayet 14.

(6) Fetih suresi, ayet 1.